

ÖSSZEFOGLALÓ

Az óvodáskorú gyermekek – az óvodai tevékenységeknek is köszönhetően – a környező világról sokféle tapasztalattal rendelkeznek. Iskolába lépve ismereteiket elsősorban az anyanyelvi tantárgyukhoz kapcsolódóan tudják bővíteni, mivel a 2020-as Nemzeti alaptanterv szerint 1–2. osztályban nincs Környezetismeret tantárgy. A tanulók az olvasás elsajátításával a tapasztalatszerzésnek új, hatékony eszközét ismerik meg.

A tanulmány azt vizsgálja, hogy az általános iskola 1–2. osztályában az anyanyelvi nevelés milyen módon járul hozzá a környezet, az emberi kapcsolatok, az ember, valamint az élő és élettelen világ viszonyának megismeréséhez és megértéséhez. Tárgyalja, hogy a beszédfejlesztés és az olvasástanítás egyes szakaszai milyen tartalmakkal, milyen eljárásokkal gazdagítják a gyermekek tudását, hogyan alakítják érzelmi, erkölcsi viszonyulásukat, fejlesztik önismeretüket és közösségi kapcsolataikat.

Az írás azt is bemutatja, hogy az anyanyelvi nevelés során az olvasástechnika fejlesztése, többféle olvasási stratégia alkalmaztatása, az ismeretközlő szövegekben való tájékozódás segítése, az ok-okozati összefüggések feltárása hogyan juttatja el a tanulókat az olvasottak megértéséhez, s ezen keresztül hogyan alapozza meg és fejleszti tovább a környezet iránti felelősségtudatukat.

Kulcsszavak: ismeretek a természetről, a társadalomról, olvasástanulás, szövegértés, szövegfeldolgozás

ABSTRACT

Preschool-aged children - thanks to preschool activities - have many experiences about the surrounding world. When they enter school, they can expand their knowledge about the environment primarily in relation to subjects in their mother tongue since according to the 2020 National Core Curriculum, there is no Environment Studies subject in the 1-2. classes. By mastering reading, pupils learn about new, effective means of gaining experience.

The study investigates whether primary school grades 1–2. in his class, how mother tongue education contributes to learning and understanding the relationship between the environment, human relationships, man, and the living and non-living world. It discusses the contents and procedures of the individual stages of speech development and reading instruction that enrich children's knowledge, how they shape their emotional and moral attitudes, and develop their self-knowledge and community relationships.

The paper also shows how the development of reading techniques, the use of multiple reading strategies, the orientation in texts that provide knowledge, the exploration of cause-and-effect relationships during mother-tongue education lead students to understand what they read, and through this, how it establishes and develops further their sense of responsibility towards the environment.

Keywords: knowledge about nature, society, learning to read, text comprehension, text processing

**GASPARICSNÉ DR. KOVÁCS
ERZSÉBET**

főiskolai tanár, Apor Vilmos
Katolikus Főiskola, Vác
gasparicsne.erszebet@avkf.hu

**A KÖRNYEZETRE VONATKOZÓ ISMERETEK
BŐVÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A MAGYAR
NYELV ÉS IRODALOM TANTÁRGY
TANÍTÁSÁNAK ALAPOZÓ SZAKASZÁBAN**

*Opportunities To Expand Knowledge About The
Environment In The Foundation Phase Of Teaching The
Subject Of Hungarian Language And Literature*

*Mogućnosti proširenja znanja o životnoj sredini na
početku nastave mađarskog jezika
i književnosti*

Előzmények

Az iskoláskort megelőzően a gyermekek világmegismerése elsősorban közvetlen tapasztalatszerzés (látás, hallás, tapintás, cselekvés) útján történik. Ez folyamatosan kiegészül a felnőttektől szerzett tudással, így 5-6 éves korukra „már reális, a valóságnak nagyjából megfelelő ismereteik vannak a világról, amelyben élnek” (Mérei, V. Binét, 2016, 151). Tudásuk azonban labilis és változékony, mivel a tapasztalatszerzés aktuális, érzelmi körülményei gyakran felülírják az objektív tényeket. Ráadásul világlátásukra jellemző a gyermekközpontság, a természet vagy az emberi közösségek működését is csak saját nézőpontból képesek megítélni. Térészlelésük, testsématajuk fokozatosan alakul ki, mint ahogy időészlelésük is még az iskolába lépés után is fejlesztésre szorul. A tanulás szempontjából fontos szándékos figyelmük az óvodáskor végére egyre koncentráltabbá válik. A beszédprodukciónak fejlődésével párhuzamosan, a rendszeres mesehallgatás, mondókázás, versmondás hatására nő a szándékos emlékezetük, javul a felidéző képességük. Az óvodai foglalkozások, különösen „a külső világ tevékeny megismerése során tapasztalatokat szerez a szűkebb és tágabb természeti-emberi-tárgyi környezet formái, mennyiségi, térbeli viszonyairól. A valóság felfedezése során pozitív érzelmi viszonya alakul a természethez, az emberi alkotásokhoz, tanulja azok védelmét, az értékek megőrzését. [...] olyan tapasztalatok birtokába jut, amelyek a környezetben való, életkorának megfelelő biztos eligazodáshoz, tájékozódáshoz szükségesek. Megismeri a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és néphagyományok, szokások, a közösséghez való tartozás élményét, a nemzeti, családi és a tárgyi kultúra értékeit, megtanulja ezek szeretetét, védelmét” (ÓNOAP 2012).

Célok, témakörök, fejlesztési területek a 2020-as Nemzeti alaptanterv és a kerettanterv alapján

A Nemzeti alaptanterv az általános iskolai alsó tagozatos anyanyelvi nevelés alapvető céljaként a tanulók beszédének fejlesztését, az olvasás és az írás jelrendszerének elsajátíttatását, az értő olvasás kialakítását és a szövegértés, szövegértelmezés megalapozását határozza meg. Az első két évet alapozó szakaszként értelmezi, amelynek középpontjában az olvasás- és íráskészség, valamint a szövegértés fejlesztése áll (Nemzeti alaptanterv 2020).

A Nathoz illeszkedő kerettanterv az 1–4. évfolyamra vonatkozóan további célként megfogalmazza, hogy „a diákok megértsék a nemzet, a szűkebb közösség és az egyes ember kapcsolatát, viszonyulásait az élő és élettelen világhoz. Megismerjék kultúrájukat, annak gondolati, erkölcsi tartalmait, esztétikai értékeit. Ennek révén szellemileg és érzelmileg is kötődjenek ahhoz. Korosztályuknak megfelelően tudják értelmezni múltjukat, jelen környezetüket, önmagukat” (Kerettanterv 2020). Ez a megközelítés már túlmutat a szorosan vett anyanyelvi fejlesztésen, az ember és társadalom, az ember és környezete műveltségterületek céljait is érinti. A Nemzeti alaptanterv tartalmi ajánlásként fogalmazza meg, hogy „A természettudományos gondolkodás megalapozása az alapfokú képzés első szakaszában a magyar nyelv és irodalom tanulási területének tudásbővítést és olvasásfejlődést segítő olvasmányai (1–2. évfolyam) ágyazva kezdődik” (NAT 2020, 296). Ez a kiindulópont érvényesül az 1–4. évfolyamra megfogalmazott kerettantervi célokban is: „A változatos műfajú és típusú szövegek a tanulók világról szerzett ismereteit bővítik, szó- és kifejezőkészségüket gazdagítják, ezáltal segítik az önismeretük fejlődését, valamint a közösségekben (család, osztály, iskola, település) való eligazodásukat” (Kerettanterv 4).

A kerettanterv 1–2. osztályra vonatkozóan két nagy témakörben adja meg a tanítási tartalmakat, a tevékenységeket és a fejlesztési feladatokat. Mindkettő – a *Beszéd és olvasás*, valamint az *Írás és helyesírás* – egyaránt lehetőséget nyújt a környezettel kapcsolatos ismeretek, tapasztalatok bővítésére.

A *Beszéd és olvasás* témakörön belül a *Beszéd és kommunikáció*, illetve a *Betűtanítás kezdete. Olvasási készséget megalapozó részképességek fejlesztése* tevékenységei különösen hangsúlyosak az iskolakezdés időszakában. Az anyanyelvi nevelésnek ebben a szakaszában a beszélgetések és a motivációs képek tematikája teremti meg a környezetismerettel való tantárgyi koncentrációt.

A *Népmesék, műmesék*, illetve a *Versek, népköltészeti alkotások* témakörei elsősorban az érzelmi intelligencia, a kreativitás, a mérlegelő gondolkodás kialakulását, fejlesztését szolgálják, az irodalmi szövegek emellett a tanulók világismeretét, a valóság és a fantázia megkülönböztetését, valamint a kulturális hagyományok megismerését is segítik.

A kerettanterv a *Helyem a közösségben – család, iskola* témakörön belül szépirodalmi és ismeretközlő szövegek olvastatásával a társadalmi értékek tudatosítását tűzi ki célul. A témakörhöz kapcsolt fogalmak között szerepelnek többek között a családi, rokoni kapcsolatokra utaló elnevezések, a közösség, a munka, a házi munka, vagy olyan etikai, erkölcsi értékek, mint összetartozás, felelősség, hűség, becsületesség, igazságosság.

Az Évszakok, ünnepekörök, hagyományok témakör az ünnepekörök megismertetésére, a magyar hagyományok tiszteletére, az évszakok körforgásának megtapasztaltatására és képességfejlesztésre épül. Az ismeretnyújtás irodalmi és leíró szövegekkel, dalokkal, gyermekjátékokkal történik.

Az Állatok, növények, emberek témakör „az élő és az élettelen világhoz való emberi viszonyulási rendszerre és képességfejlesztésre épül” (Kerettanterv 20). Fejlesztési feladatként többek között a gyerekek kedvenc állatának vagy növényének néhány mondatos bemutatását, a természeti környezetben végzett megfigyelésükről való egyéni beszámolót, a környezet iránti felelősségtudat alakítását, fejlesztését, az állatok különféle szempontok szerinti (élőhely, táplálék) csoportosítását határozza meg.

Az Írás és helyesírás témakör Óvodából iskolába – írás-előkészítés, íráskészséget meg-alapozó képességek fejlesztése tevékenységei – amelyek az olvasás előkészítésével párhuzamosan zajlanak – szintén lehetőséget adnak környezetismereti tartalmak beépítésére.

A környező világgal kapcsolatos tartalmak az olvasás- és írástanítás előkészítése során

A gyermekeknek az iskolai életbe való bevezetése, a szokásrend kialakítása az anyanyelvi nevelés terén a kezdetektől összekapcsolódik a tanulók beszédének megfigyelésével, beszédértésük, beszédbátorságuk fejlesztésével. Az első hetek témái: a köszönés, a bemutatkozás, az elköszönés formái, az óvoda, az óvodai jelek, az iskola, az iskolai szokások, az osztály rendje, a gyerekek otthoni napirendje, a család, a családtagok tevékenységei, az időbeosztás, étkezés, bevásárlás, a kedvenc időtöltés, közlekedés. Ezek a témák nagyrészt megegyeznek a korábbi, 2012-es kerettanterv környezetismeret tantárgya 1–2. osztályának javasolt témaköreivel (Kerettanterv 2012. Környezetismeret 1–2. o.). Feldolgozásuk a gyakorlatban életszerű és változatos szituációkban, játékosan, beszélgetéssel, óvodában tanult mesék, mondókák felidézésével vagy akár rajzolással történik. Az Oktatási Hivatal a magyar nyelv és irodalom tantárgyhoz több digitális tananyagot is fejlesztett. Ezek közül az Életrevaló című elektronikus kiadvány *Tárgyak, dolgok körülöttünk*, valamint Állatok, növények és Közlekedés témákban filmes formában kínálja a tanulók számára már ebben az időszakban is felhasználható gyakorlati jellegű – Jelek és jelzések az osztályteremben, Fogmosás, Biztonságos közlekedés, Hűtőpakolás – ismereteket (Életrevaló 1–2.).

Az olvasás- és írástanítás előkészítő időszakában a verbális és a vizuális emlékezet, a figyelem, a koncentráció képesség, az alakfelismerés, a tempó, a ritmusérzék, a térben és a síkban való tájékozódás, a gondolkodás, a képzelet és az érzelmi ráhangoltság mint általános készségek fejlesztése folyik. Az abécéskönyvek képei, feladatai erősítik a gyerekek testtudatát, térérzékelését, az irányok és a formák felismerését, egyben jól motiválják az adott témákról való beszélgetést. Ugyanebben az időszakban megkezdődik az olvasás és az írás elsajátításához szükséges speciális képességek – megfelelő kommunikációs maga-

tartás, a jelfunkció tudatosítása, a relációs szókinccs, a nyelvi tudatosság – fejlesztése is. Ennek módszerei: képolvasás, mondókák, versek felidézése, beszélgetés. A hangokkal végzett tevékenységek – szóbontás, hangleválasztás, hangutánzás, hangoztatás, hangösszevonás –, valamint az írás-előkészítés, a betűelemek tanításának motivációs képei a gyermekek természeti és társadalmi környezetéhez kapcsolódnak, előhívják a tanulók saját tapasztalatait. Az *én ábécém* című tankönyv eseményképeinek témái: Család (11); Óvoda (12); Iskola (14); Egy napom (15); Erdei kirándulás (41). Az *Egy lépés a betű* című tankönyv a nyári élményekkel indít: Nyárbúcsúztató – Utazás (10); A nagyszülőknél (16); Az állatkertben (20), majd a gyerekek napirendje szerint építi fel a fejezeteket: Reggeli készülődés: Ébredéskor (24); Családi reggeli (28); Indulás! Útban az iskolába (32); Közlekedés a településen (36); Az iskolában (40); Amíg te tanulsz... (44); Szünetben (46); Az iskola után: Családi bevásárlás (52); Szabadidő a családdal (56); Este a családdal (60); Lefekvéshez készülődve (64); Amikor anya mesél... (70); Hosszú nap vége: Szép álmom (77). Az eseményképekhez versek, versrészletek is kapcsolódnak, a feladatok pedig a képleírásnál túl a gyerekek saját élményeit, ismereteit is mozgósítják. Aktivizálják szókinccsüket, segítik mondat- és szövegalkotásuk fejlődését is.

Az írás és az olvasás jelrendszerének megtanítása, az olvasástechnika fejlesztése

Az olvasás- és írástanulás következő szakaszában is nagy szerepet kapnak a képek. A betűtanítás eseményképekkel indít, amelyhez a gyerekek az adott kezdőhanggal szavakat gyűjtenek. A képek tematikája változatos, az élő és az élettelen környezethez egyaránt kapcsolódik (almaszüret, erdő, öltözködés, évszakok, a ház körül és a vadon élő állatok, időjárás jelenségek, közlekedés, munka, szabadidő, ünnepek, vásárlás). A betűk hívóképei is ezekből a témakörökből valók (pl. alma, ásó, dió, fa, hóember, jelzőlámpa, könyv, nyúl, repülő, sál, úrhajó). A betűk összevonását kezdetben ugyancsak ezekbe az ismeretkörökbe tartozó képek segítik. Az összeolvasás begyakorlása szótag- és szóolvasással történik. Az utóbbinak fontos eleme a jelentésmagyarázat, amit az ábécéskönyvek szintén képekkel könnyítenek meg. Az olvasástanulásnak ebben a szakaszában az olvasott szavak és a hozzájuk tartozó képek párosítása az egyik leggyakoribb eljárás. Ugyanez mondat szinten kiegészülhet mondatalkotási, vagy feleletválasztós feladattal is: „Olvasd el a megkezdett mondatokat a képek segítségével!” (Betűbarangoló 1. 40), „Húzd alá az igaz állításokat! Kösd mindegyiket a hozzátartozó képhez!” (Betűbarangoló 1. 43). A mondatolvasás jó alkalom lehet a tanulók ismereteinek felidézésére is: „Válaszolj szóban a kérdésekre! *Hol él a medve? Mit eszik?*” (Betűbarangoló 1. 135).

Az olvasástechnika fejlesztése, a szövegértő olvasás megalapozása a második osztály végéig tartó folyamat. Ennek során a tanulók a szóolvasástól a mondat-, majd szövegolvasáson keresztül jutnak el a jelrendszer biztos ismeretéig, a folyamatos, az olvasottak tartalmának megfelelő hangos olvasásig. A *Betűbarangoló 1.* és *Az én ábécém* című ábécéskönyvek az olvasás jelrendszerének megtanulása, az összeolvasás és a szótagoló olvasás

gyakorlásának időszakában használatosak. A gyerekek érdeklődéséhez közel álló rövid szövegeket tartalmaznak, amelyek között az élővilággal és a környezettel kapcsolatos témák is megtalálhatók: Téli utazás (Betűbarangoló 1. 117), Őszi emlék (uo. 129), Mit tudsz az őzről? (uo. 138), A fóká (Az én ábécém 118), Ferkó a fogorvosnál járt (uo. 119), A zöld gyík (uo. 127). Az olvasmányok megértését képek és kérdések is segítik. Utóbbiak között az elsődleges megértést ellenőrző, információkeresést ösztönzők éppúgy előfordulnak, mint véleménykérő, a gyerekek képzeletét is mozgósító feladatok – pl. A zöld gyík című olvasmányhoz: Mek-ko-ra a gyík test-hosz-sza? 2. Mi-vel táp-lál-ko-zik? 3. Mi-kor kel-nek ki a kis gyí-kok a to-já-sok-ból? 4. Sze-rin-ted mi-ért vé-dett ál-lat? 5. Te ho-gyan vé-de-néd? (Az én ábécém 127).

A környezetre vonatkozó ismeretek nyújtása és a természettudományos gondolkodás megalapozása a szövegértő olvasás fejlesztése során

Az olvasástanítás folyamatának utolsó szakasza a szövegértő olvasás fejlesztése. Valójában nem különálló fázisról van szó, mivel az olvasás technikai és értelmező oldala szorosan összekapcsolódik egymással. A betűző olvasás során a betű felidézett hangmegfelelőjének kimondása segít a szójelentés azonosításában. A szó és a mondat folyékony olvasásának feltétele a gyors és pontos szófelismerés, a prozódiai tényezők ismerete, valamint az olvasottak megértése (Balázi, Balkányi, 2008). A szövegértő olvasásnak készségi szintű olvasni tudás a feltétele, amely már képes a szövegbeli információkat felismerni, azok összefüggéseit azonosítani. A szövegfeldolgozó, -értelmező olvasás eredményesen mozgósítja az olvasó tapasztalatait, a szerzett információk továbbgondolására készíti, és a felhasználás irányába mutat (Nagy, 2004). Az alsó tagozatos anyanyelvi nevelésnek kiemelt feladata a szövegértés fejlesztése. Az 1–2. évfolyam a különböző szövegfajtákhoz és az olvasás céljához igazodó olvasási stratégiák alkalmazását készíti elő. Az olvasmányok feldolgozásának legfontosabb szempontjai az explicit állítások, tények, információk értelmezése, ok-okozati összefüggések feltárása, következtetések levonása. Mindezek mellett a szövegelemzések teret adnak az egyéni vélemények, élmények, tapasztalatok megfogalmazásának is. Így akár már ebben az időszakban is érvényesülhetnek a szövegértés különböző fokozatai: a szó szerinti megértés – a szöveg szerkezetének, főbb gondolatainak azonosítása; az interpretáló olvasás – az implicit tartalmak – hiányok, utalások, pragmatikai vonatkozások –, ok-okozati összefüggések, valamint a nyelvi, stilisztikai jellemzők megértése; a kritikai olvasás – az olvasottak értékelése, az olvasói sémákhoz – tapasztalatokhoz, ismeretekhez, várakozásokhoz – való viszonyítás; és a kreatív olvasás – az olvasottak elképzelése, megjelölése, kérdésfelvetések, belső képek alkotása (Adamikné 2008, 130–135).

Az 1-2. osztályos olvasókönyvek környezeti témái: állatok, az állatokról való gondoskodás, házi kedvencek, kertészkedés, állatkert, család és iskola, foglalkozások, házi munka, a televízió műsorai, az évszakok, ünnepek, jeles napok, ételek, szülőföldünk, környezetünk, közlekedési jelek, turistajelek, illemszabályok, gyerekek és felnőttek. Az olvasmányokból a

környező világról megszerezhető ismeretek: az állatok valóságos és mesei tulajdonságai, a vadon élő és a házi állatokról való gondoskodás módjai, az állatok tápláléka, a természet világa, ember és természet kapcsolata: erdők, mezők növényei, szülőföldünk, környezetünk: falu, város, fővárosunk, a Veresegyházi Medveotthon, a Tisza-tavi Ökocentrum, túra az erdőben; a természet rendje: az évszakok tulajdonságai, váltakozásuk; nemzeti ünnepeink, jeles napok, néphagyományok; közösségek, a család, a szülők munkája, a családtagok viszonya, munkamegosztása, a helyes viselkedés, az illemszabályok. A témák különböző műfajú szövegekben jelennek meg. Vannak közöttük népköltészeti alkotások (népmesék, népköltések, népdalok, szólások, közmondások), szépirodalmi művek (mesék, verses mesék, regényrészletek, versek, elbeszélések), ismerettartalmú szövegek, plakátok, riportok, dokumentumszövegek (játékleírás, recept, menürend). A szövegek egy része kifejezetten az olvasókönyvhöz készült, a tananyagfejlesztők saját alkotása (Szövegről szövegre 1., 2.).

A környező világgal kapcsolatos ismeretek nyújtása, a gondolkodási és a tanulási képesség fejlesztése az olvasmányok feldolgozásához kapcsolódik. A szövegfajták eleve meghatározzák az értelmezés módját. Mivel az irodalmi szövegek feldolgozásának célja „irodalmi élmény szerzése, érzelmi azonosulás, átélés, gyönyörködtetés, az olvasás megszerettetése” (magyar nyelv és irodalom 1. osztály időterv 5), az elemzés szempontjai és tevékenységei: a cím, a hangulat, a téma, a főbb események felismerése, megnevezése, a szereplők cselekedeteinek megítélése, egyszerűbb oksági összefüggések, a cím és a tartalom viszonyának feltárása, verses forma esetében a rím, a ritmus megtapasztalása, a művészi eszközök (refrén, hasonlatok) felfedezése, a jellegzetes mesei elemek tudatosítása, a szerkezeti sajátosságok azonosítása, mozgás és szövegmondás összekapcsolása, dramatizálás, fantáziajátékok, improvizációs és beleélő játékok, állóképek, ritmus-, beszéd- és memóriagyakorlatok. A népköltészeti, szépirodalmi alkotások tartalma, megszólaltatásuk körülményei olyan erős esztétikai, érzelmi élményt nyújtanak, amelyek segítik a gyerekeket megérteni önmagukat, másokhoz, a természeti-tárgyi környezethez és a transzcendenshez fűződő viszonyukat (Zilahi, 2003), mozgósítják élményeiket, hatnak a képzeletükre, egyfajta játékra hívják őket. Olvasásuk elsősorban a szociális tanulás, a szociális kompetencia fejlődése szempontjából meghatározó, a szövegek fogalom- és ismeretrendszere pedig hozzájárul a nyelvi és a kognitív kompetencia fejlődéséhez is (Nagy, 2004, 16). Az olvasókönyvekben található mesék, versek között többnek a környező világ állatai, növényei a szereplői, amelyek gyakran antropomorfizált alakban jelennek meg, egyszerre hordozzák valóságos és mesei tulajdonságaikat (tipikus példái ennek az eredetmesék és a láncmesék). Az elemzés során szempont lehet ezek különválasztása, tudatosítása is. Az élményalapú befogadás egyben megerősíti, elmélyíti a természeti és társadalmi környezethez való pozitív viszonyulásukat, felkelti kíváncsiságukat, felébreszti felelősségtudatukat.

Az ismerettartalmú vagy tudáskínáló szövegek értelmezésének célja az önálló tanulás megalapozása különböző olvasási stratégiák és szövegfeldolgozási technikák alkalmazásával. A középpontban a logikai szempontú elemzés, a szöveg tagolásának, belső hierarchiájának megfigyeltetése, a szövegegységek egymáshoz való viszonyának, a lineáris és a globális kohézió eszközeinek feltárása, a tételmondatok azonosítása, a lexikai bázis értel-

mezése áll (Törteli Telek, 2019). A szövegtagolás megállapítása, a részek lényegének megfogalmazása segíti a tanulókat a bemutatás algoritmusának feltárásában, ami a későbbi tanulás szempontjából ugyancsak fontos feladat. Már az 1–2. osztályos olvasókönyvekben is találhatunk olyan, az állatokról, növényekről szóló olvasmányt, amely a tudományos leírások jellegzetes sorrendjét – helye az állat-/növényvilágban, külső jegyei, lakóhelye, életmódja, szaporodása, haszna, kára, az emberhez való viszonya – mutatja (pl. *A vakond*, *A hóvirág*, *A ibolya* – Hétszínvarázs 2. 40, 42). Az ilyen típusú szövegek egyben a környezet iránti felelősségtudat alakításában is nagy szerepet játszanak. Az olvasókönyvek természeti és társadalmi környezettel kapcsolatos olvasmányainak olvasása, értelmezése során az e szempontokra épülő feladatok segítik a tanulókat a tények, adatok, információk, valamint a közöttük lévő összefüggések felismerésében. Ez hozzájárul összefüggéskezelő, rendszerező, logikai – és ezen keresztül – gondolkodási képességük fejlődéséhez is (Nagy, 2004, 17). Az olvasókönyvek ismerettartalmú szövegeihez összeállított változatos feladatok sokféle utat kínálnak az értelmezéshez. A gondolattérkép alkalmazása például egy-egy témával kapcsolatban a gyerekek előzetes tudásának, tapasztalatainak rendszerezését könnyíti meg (Szövegről szövegre 2. II.: 5); a feleletválasztás a pontos olvasást, a tények sorba rendezése az időbeli, ok-okozati összefüggések azonosítását, az ötsoros a lényeg megfogalmazását és a nyelvi tudatosságot, a párosítás a fogalmak pontos értelmezését, a kiegészítendő kérdés egy-egy információ megkeresését, felidézését, a produktív feladatok pedig az olvasottak gyakorlati alkalmazását segítheti. Ez utóbbi képesség fejlesztése áll az ún. dokumentum-, vagy információközlő szövegek feldolgozásának középpontjában. A környező világ működésének megismertetésében fontos szerepet töltenek be az ilyen típusú „olvasmányok”. Az 1–2. osztályos olvasókönyvben a tanulók találkoznak plakáttal, versenyfelhívással, játékleírással, térképpel, közlekedési táblákkal, turistajelzésekkel, ételrecepttel, menetrenddel. Ezek a szövegfajták különböző tevékenységek végrehajtásához kínálnak információkat. Értelmezésük során előtérbe kerül vizuális, grafikai megjelenésük, sajátos felépítésük, fogalomhasználatuk tudatosítása, az információkeresés és -feldolgozás képességének fejlesztése.

Összegzés

Az 1–2. osztályos anyanyelvi nevelés, mindenekelőtt az olvasás- és írástanítás tartalmában és tevékenységeiben sok szállal kapcsolódik a környezeti neveléshez. Nyilvánvalóan nem helyettesítheti a korábbi környezetismeret tantárgyat, hiszen ennek a tanítási szakasznak az olvasási készség megalapozása a fő feladata (Homoki, 2021, 140), de éppen ezen keresztül, valamint más tantárgyakkal – matematika, technológia, vizuális kultúra, etika, testnevelés és egészségfejlesztés – együtt hozzájárulhat a 6–8 éves gyermekek ön- és természetismeretének további fejlődéséhez.

Irodalomjegyzék:

51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 1. melléklete Kerettanterv az általános iskola 1-4. évfolyamára

https://kerettanterv.oh.gov.hu/01_melleklet_1-4/index_alt_isk_also.html Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

5/2020. (I. 31.) Korm.rendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes>

Utolsó megtekintés: 2022. szeptember. 28.

363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

Adamikné Jászó Anna (2008): *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig*. Trezor Kiadó, Budapest.

Balázi Ildikó – Balkányi Péter (2009): A PIRLS- és a PISA-vizsgálat eredményeinek összehasonlítása. Új Pedagógiai Szemle 04.

Homoki Erika (2021): A környezetismeret tantárgy a NAT 2020 alapján, elvesztegetett évek. In: Fodor, Richárd; Karain-Gombocz, Orsolya; Miklós, Ágnes Kata (szerk.) *Pedagógiai változások – a változás pedagógiája III*. Budapest, Magyarország: Szak tudás Kiadó Ház 360 p. pp. 137–144.

Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Tizenhatodik kiadás

Nagy József (2004): Olvasástanítás: a stratégia megoldatlan kérdései. *Iskolakultúra* 03. 3–26.

Törteli Telek Márta (2019): *Különböző típusú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése az anyanyelv tanításában*. Forum, Újvidék

Zilahi Józsefné (2003): Érzelmi nevelés mesével, verssel. *Magiszter*, 2. 114–115.

Tankönyvek:

Bartha Jánosné, Fukkné Fukász Enikő, Szalay Mária (2020): *Betűbarangoló. Munkatankönyv 1. osztályosoknak 1. kötet*. Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIRO1TA_I__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 20.

Bartha Jánosné, Fukkné Fukász Enikő, Szalay Mária (2020): *Betűbarangoló. Munkatankönyv 1. osztályosoknak 2. kötet*. Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIRO1TA_II__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 20.

Bartha Jánosné, Fukkné Fukász Enikő, Szalay Mária (2020): *Egy lépés a betű. Olvasás-írás előkészítő füzet 1. osztályosoknak*. Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIRO1MA1__teljes.pdf

Bartha Jánosné, Fukkné Fukász Enikő, Szalay Mária (2021): *Szövegről szövegre. Olvasás munkatankönyv. 2. osztály I. kötet* Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIR02TA_I__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22

Bartha Jánosné, Fukkné Fukász Enikő, Szalay Mária (2021): *Szövegről szövegre. Olvasás munkatankönyv. 2. osztály II. kötet* Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIR02TA_II__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 20.

Burai Lászlóné, Dr. Faragó Attiláné, Kóródi Bence (2021): *Hétszínvarázs munkafüzet 2. a 2. évfolyam számára.* Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIR02MB1__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

Esztergályos Jenő (2020): *Első olvasókönyvem.* Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIR01TB_II__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 5.

Esztergályosné Földesi Katalin (2020): *Az én ábécém.* Tankönyv. Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIR01TB_I__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 5.

Kóródi Bence (2021): *Hétszínvarázs olvasókönyv 2. a 2. évfolyam számára.* Oktatási Hivatal https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MIR02TB__teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

Okostankönyvek: Magyar nyelv 1–2. osztály – Életrevaló. Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

Tárgyak, dolgok körülöttünk: https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_1_okosgyujtemeny/lecke_04_002

Állatok, növények: https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_1_okosgyujtemeny/lecke_04_001

Közlekedés https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_2_okosgyujtemeny/lecke_04_001

Tanmenetek:

Az én ábécém tankönyvcsalád 1. Tanmenetjavaslat - Oktatási Hivatal https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat/mintatanmenetek/tanmenet_1evf

Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

Hétszínvarázs olvasókönyv 2. Tanmenetjavaslat - Oktatási Hivatal

https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat/mintatanmenetek/tanmenet_2evf

Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 22.

Magyar nyelv és irodalom 1. osztály időterv - Oktatási Hivatal https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/mintatanmenetek/tanmenet_1evf

Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 27.

Magyar nyelv és irodalom 2. osztály időterv - Oktatási Hivatal https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/mintatanmenetek/tanmenet_2evf

Utolsó megtekintés: 2022. szeptember 27.